



Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти



МЕТОДИЧНИЙ ПУТІВНИК КЛАСНОГО КЕРІВНИКА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

**Донецька обласна державна адміністрація
Департамент освіти і науки
Донецький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти**

**МЕТОДИЧНИЙ ПУТІВНИК
КЛАСНОГО КЕРІВНИКА
НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

Краматорськ – 2021

УДК 373.3/5.091.12.011.3-051:005.963.2

М 54

*Рекомендовано Вченою радою
Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 4 від 05.11.2021 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Колган Т.В., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри управління та адміністрування Донецького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти;

Кравівіна С.В., директор Слов'янської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів № 19 Слов'янської міської ради Донецької області, учитель української мови та літератури, старший учитель.

Методичний путівник класного керівника Нової української школи : збірник методичних матеріалів / А. Дубяга, О. Золотар ; за заг. ред. А. Дубяги. – Краматорськ : Відділ інформаційно-видавничої діяльності, 2021. – 44 с.

У виданні висвітлено основні засади планування роботи класного керівника в умовах Нової української школи, організації виховного процесу на засадах педагогіки партнерства, висвітлено питання ціннісного підходу до виховання молодого покоління, формування виховного простору Нової української школи, дієвих органів учнівського самоврядування. Презентовано бачення впровадження положень Нової української школи через вивчення соціально-педагогічних умов класного колективу, використання інтерактивних, тренінгових технологій. На сторінках методичного порадника читач знайде відповіді на найбільш поширені питання, що стосуються роботи класного керівника в нових умовах. Знайомство з ним скоротить час на оволодіння новими техніками роботи з дітьми та надихне на творчий підхід у реалізації основних концептів НУШ.

Для класних керівників Нової української школи.

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО.....	4
ВИХОВНА РОБОТА В КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНЬКА ШКОЛА».....	5
ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА	9
ПАРТНЕРСТВО В РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА	11
ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В НУШ	17
ІНТЕРАКТИВ У ВИХОВНИХ ЗАХОДАХ.....	21
ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ НА РІЗНИХ ВІКОВИХ ПЕРІОДАХ.....	26
ВИХОВНИЙ ПРОСТІР НОВОЇ УКРАЇНЬСЬКОЇ ШКОЛИ	34
ОРГАНИ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В НУШ	36
ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У КЛАСНОМУ КОЛЕКТИВІ	39
ВИСНОВКИ.....	43
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	44

ВСТУПНЕ СЛОВО

Класне керівництво є водночас невід'ємною й унікальною складовою освітнього процесу. Організація роботи в класному колективі вимагає значних витрат часу, певних навичок та окремого підходу до дітей. Тривалий час виховна робота взагалі зосереджувалась у руках заступника директора з виховної роботи, педагога-організатора та класних керівників. Нова українська школа внесла зміни в організацію виховної роботи, наголосивши на імплементації наскрізного компоненту виховання в освіті. Жодним чином не хочемо сказати, що виховна робота під час урочної діяльності не здійснювалась, але був відсутній акцентований і цілеспрямований вплив, що значно знижувало виховний вплив. Наразі мова йде про виховання як невід'ємний компонент кожного уроку, тому при плануванні навчальної діяльності вчитель зобов'язаний враховувати наскрізні виховні лінії. Може скластись думка, що виховні функції класного керівника планомірно розподіляються між учителями-предметниками, і класний керівник звільняється від цієї роботи. Аж ніяк. Класне керівництво – це інституція шкільної освітньої системи яка планує, організовує, координує виховну роботу в закладі освіти на постійній основі. Якщо під час урочної діяльності вчителі-предметники здійснюють виховний вплив на особистість дитини дискретно, то саме завдяки класному керівникові цей вплив набуває організаційної цілісності.

Звичайно, класне керівництво вимагає значних витрат часу. Іноді навантаження від цієї роботи здається надмірним. У деяких закладах освіти України в цілому та нашої області зокрема вже існують відокремлені класні керівники (куратори), для яких організація виховної роботи, і взагалі життєдіяльності класу, є першочерговою та єдиною задачею. Цей досвід показує, що людина, яка не має предметного навантаження, набагато ефективніше справляється з функціями класного керівника (куратора). Проте такі практики, на жаль, є поодинокими, і ми повинні виходити із сьогоденних реалій, які вимагають значної концентрації зусиль задля досягнення успіху й у навчальній, і у виховній діяльності. НУШ не ставить перед класним керівником нових завдань чи вимог, НУШ пропонує нові підходи до здійснення всім нам відомих функцій.

На сторінках методичного poradnika ви знайдете відповіді на найбільш поширені питання, що стосуються роботи класного керівника в нових умовах. Знайомство з ним скоротить час на оволодіння новими техніками роботи з дітьми та надихне на творчий підхід у реалізації основних концептів НУШ.

ВИХОВНА РОБОТА В КОНЦЕПЦІЇ «НОВА УКРАЇНЬСЬКА ШКОЛА»

Концепція «Нова українська школа» передбачає тривимірну модель випускника закладу загальної середньої освіти:

Модель випускника закладу загальної середньої освіти



Триєдина модель випускника, що запропонована концепцією, має сприйматись у якості центральної мети виховної роботи. Як видно з моделі випускника, основне навантаження щодо реалізації поставленої мети припадає саме на виховну, а не на навчальну діяльність. Адже патріота ми виховуємо, особистість ми формуємо. Лише компонент «інноватор» може розглядатись як такий, що формується і за допомогою начальної діяльності (важко бути інноватором, якщо не володієш базовими знаннями), і за допомогою виховної роботи (створення інновацій вимагає сформованості окремих рис особистості й особливого типу мислення, яке потребує формування не тільки за рахунок освіти).

Виходячи з поставленої мети виховної роботи необхідно окреслити організаційні принципи, за допомогою яких треба реалізувати та досягти втілення тривимірної моделі випускника школи.



1. Згідно з концепцією «Нова українська школа» наскрізний процес виховання передбачає перехід від окремих заходів з моралі до втілення виховного процесу під час урочної діяльності. Тобто, виховний вплив на особистість дитини має відбуватись через кожен навчальну дисципліну. Зрозуміло, що окремі предмети мають різний потенціал для здійснення виховного впливу. Але в цьому аспекті на перший план виступає саме професіоналізм учителя-предметника. Правильно підготовлені завдання та правильна подача навчального матеріалу дозволяють активізувати виховний вплив.
2. Особистий приклад учителя займає чи не центральну частину виховного процесу НУШ. Досягти виховного впливу можливо лише за умови, коли центральний меседж уроку чи виховного заходу підкріплюється практичними діями або, принаймні, дії не розходяться зі словами. Якщо вчитель протягом уроку здійснював планомірний виховний вплив щодо формування культури поведінки на дорозі, а після уроку вчитель сам порушує правила дорожнього руху, у дітей виникає когнітивний дисонанс, який зрештою може мати зворотний виховний ефект. Учитель має бути прикладом завжди, не тільки на уроці, але й під час перерв і позаурочних заходів.
3. Створення всеохоплюючого виховного простору. До виховного простору НУШ є декілька умов. По-перше, він повинен відповідати умові всеохоплення; по-друге, виховний простір НУШ має бути

систематичним і постійнодіючим. Цьому питанню буде присвячено окремий розділ.

За час реформування загальної середньої освіти оновлено структуру та змінено зміст освітнього процесу. Дедалі нагальнішим стає питання забезпечення цілісного розвитку особистості на всіх рівнях освіти.

Нова українська школа визначає побудову освіти на всіх її ланках з максимальним урахуванням індивідуальних особливостей (фізичних, психологічних, інтелектуальних) кожної дитини незалежно від її вікової групи.

Формула успішної Нової української школи містить такі ключові компоненти:

Компонент	Сутність
Новий зміст освіти	формування компетентностей, які потрібні будуть дитині задля успішної самореалізації в суспільстві
Наскрізний процес виховання	формування соціально-моральних цінностей
Педагогіка партнерства	партнерство між учнями, учителями, батьками
Дитиноцентризм	орієнтація освіти на потреби учня в освітньому процесі
Нова структура школи	засвоєння нового змісту та формування необхідних життєвих компетентностей
Сучасне освітнє середовище	умови, засоби та технології, необхідні для навчання учнів, освітян і батьків як у закладі освіти, так і поза його межами

Наразі говорять про п'ять основних принципів виховної роботи в НУШ:

1. У концепції НУШ передбачено виховання на загальнолюдських цінностях і патріотизмі. Дітей мають привчати до відповідальності, поваги до гідності, прав, свобод, законних інтересів людини,

екологічної культури, доброти, милосердя, толерантності, терпимості, шанобливого ставлення до сім'ї. Хтось вважає, що звучить усе це дещо абстрактно, але то від оскоми до красивих слів. Насправді ж опитуваннями, психологічним тестуванням, різними іншими методами можна виміряти рівень свободи, довіри, безпеки у школі. Це саме і буде орієнтація на результат, а не на процес. Якщо вдасться створити атмосферу, сповнену свободи, довіри та безпеки, це добре пасуватиме сучасним активним, незалежним дітям, дозволить їм без сором'язливості проявити свої творчі здібності.

2. Виховну програму варто ухвалювати спільно з батьками, а різні тематичні акції краще базувати на дитячій ініціативі, ідеях.
3. Прищеплювати цінності гуманізму найкраще через конкретні дії. Загалом це притаманно НУШ: менше слів — більше дії. Допомога конкретній людині важитиме для дитини значно більше, ніж слова.
4. Звісно, дисциплінарні прочуханки, публічна критика із залученням однокласників — це не виховні моменти, припустимі в НУШ. Навіть обговорення оцінок відтепер ведеться лише зі школярем і його батьками, а не в класі чи на батьківських зборах.
5. Шкільне виховання має стати не «каральним». Замість «не можна вчиняти інакше» має стати «так було б ефективно». Завдання школи — указувати й аналізувати орієнтири, підказувати, як учинки та цінності людини впливають на інших та на її життя, а також створювати психологічно комфортну атмосферу. І тоді новим освітнім простором називатимемо не лише дизайн класів і сучасне обладнання, а й середовище, яке виховує успішну та щасливу людину.

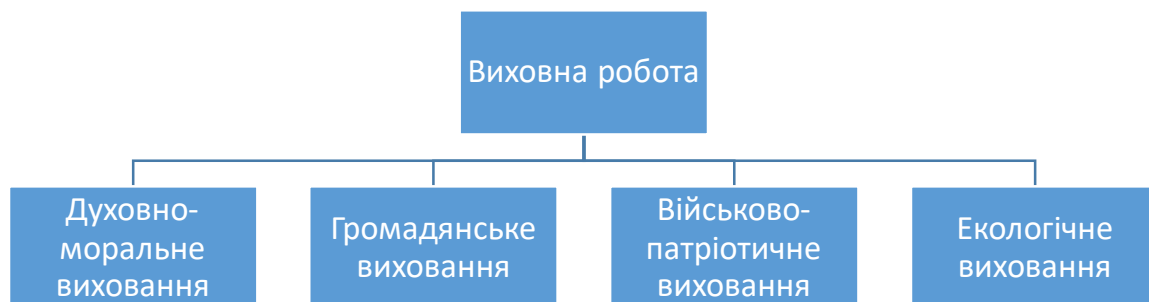
Також дуже важливим у розбудові НУШ є створення безпечного середовища. Діти повинні відчувати себе в школі комфортно та почуватись у безпеці. Шкільне середовище має сприяти не тільки фізичній безпеці, але й психологічній. Наразі проблемам булінгу та його різноманітним варіаціям присвячено достатньо багато публікацій і досліджень, проте тільки спільними зусиллями педагогів, батьків, учнів та громади школа стане простором, позбавленим насильства. Це повинно стати наріжним каменем розбудови шкільного середовища.

ПЛАНУВАННЯ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Щодо планування роботи класного керівника останнім часом спостерігається певна дискусія. Головний аргумент щодо можливої відсутності плану виховної роботи пов'язаний з реалізацією виховання в наскрізному ключі. Проте жодного нормативного документу, який би відміняв планування виховної роботи класним керівником, немає. До того ж здійснення систематичної виховної роботи неможливе без наявності чіткого плану. Тому планування є важливою та невід'ємною частиною роботи класного керівника.

Також треба враховувати, що заклади освіти є автономними, тому чітких вимог до укладання плану не існує. У даному аспекті обмежимось загальними порадами щодо укладання плану, залишаючи люфт для творчості педагога щодо створення форми та змістового наповнення плану з виховної роботи.

Сфери виховної роботи, які мають бути охоплені



Класні години, позакласні заходи мають рівномірно охоплювати зазначені три вектори. Тільки систематична реалізація зазначених напрямів дозволить сформувати всебічно розвинену особистість учня.

Також при плануванні доцільно дотримуватись таких нескладних порад:

- ✓ Перш за все треба врахувати всі свята державного рівня; кожне з них має дуже потужний виховний потенціал, тому вимагає уваги з боку класних керівників.
- ✓ Вивчати нормативну базу щодо відзначення ювілейних і пам'ятних дат, які мають місце в навчальному році, і запланувати окремі заходи до них. Для повного охоплення цих

дат треба звернутись до постанов Верховної Ради (щорічно відбувається затвердження цих пам'ятних і святкових днів).

- ✓ Форми роботи мають бути різноманітними та цікавими для учнів. Бесіди, лінійки, години спілкування вже давно відійшли у минуле; сучасна молодь більше прагне до активних форм роботи, серед яких квести, геокешинг, театралізовані постанови тощо.
- ✓ При формуванні плану, особливо для визначення форм проведення заходів, зверніться до самого класу; це і підкреслить їхню значимість, і дозволить уникнути спротиву участі в заходах у майбутньому.
- ✓ Поцікавтесь програмами вашого класу з інших предметів, доберіть низку тем, які можна прив'язати до конкретних дат або векторів виховання, сплануйте з учителями-предметниками заходи у вигляді бінарних чи відкритих уроків.
- ✓ Для згуртування класного колективу доцільно проводити походи, екскурсії й інші заходи, які зменшують бар'єри у спілкуванні та дозволяють кожному виявити свої здібності.

До планування можна ставитись по-різному. З одного боку його вважають витратою часу, якого завжди не вистачає, з іншого – важливим компонентом роботи. Відкидаючи емоції щодо планування треба зазначити, що саме планування дозволяє класному керівнику систематизувати виховний процес. Зауважимо, що в будь-якому разі класних керівників будуть постійно долучати до проведення заходів, присвячених різноманітним історичним подіям та урочистостям до свят, тому планування роботи може бути рятуванням від стресових ситуацій. Адже знаючи про наближення тих чи інших подій до них можна планомірно готуватись. Також створений план може бути рятівним у випадку виникнення позаштатних ситуацій, коли з'являється потреба здійснити перевірку якості виховної роботи. Зроблений якісний план виховної роботи в класному колективі може забезпечити педагога від зайвих труднощів.

ПАРТНЕРСТВО В РОБОТІ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

Педагогіка партнерства – напрям педагогіки, що включає систему методів і прийомів виховання та навчання на засадах гуманізму і творчого підходу до розвитку особистості. За педагогікою партнерства учень – добровільний і зацікавлений соратник, одноступень, рівноправний учасник освітнього процесу, турботливий та відповідальний за його результати.

Для оптимального процесу виховання класний керівник має підтримувати партнерські відносини з такими суб'єктами



В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими співниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. Учитель має бути другом, а родина – залучена до побудови освітньої траєкторії дитини. Педагогіка партнерства визначає істинно демократичний спосіб співпраці педагога та дитини, який не відкидає різниці в їхньому життєвому досвіді, знаннях, але передбачає безумовну рівність у праві на повагу, довіру, доброзичливе ставлення і взаємну вимогливість.

Сутність педагогіки партнерства полягає в демократичному та гуманному ставленні до дитини, забезпеченні її права на вибір, на власну гідність, на повагу, права бути такою, якою вона є, а не такою, якою хоче її бачити вчитель. Стосунки партнерства складаються там, де діти і дорослі

об'єднані спільними поглядами та прагненнями. Педагогіка партнерства бачить в учневі добровільного і зацікавленого соратника, однодумця, рівноправного учасника педагогічного процесу, турботливого та відповідального за його результати.

Сучасне навчання і виховання учнів вимагає нової педагогічної етики, визначальною рисою якої є взаєморозуміння, взаємоповага та творче співробітництво вчителя та учня. Ця етика утверджує не рольове, а особистісне спілкування (підтримка, співпереживання, утвердження людської гідності, довіра); зумовлює використання особистісного діалогу як домінуючої форми навчального спілкування, спонукання до обміну думок, вражень, моделювання життєвих ситуацій; включає спеціально сконструйовані ситуації вибору, авансування успіху, самоаналізу, самооцінки, самопізнання. Принципово важливою є орієнтація партнерської діяльності вчителя й учня на розвиток творчості – творчої активності, творчого мислення, здібностей до адекватної діяльності в нових умовах.

Основні принципи: повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах, стосунках; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство (проактивність, право вибору та відповідальність за нього, горизонтальність зв'язків); принципи соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов'язань, обов'язковість виконання домовленостей).

Педагогіка партнерства ґрунтується на таких ідеях:

– навчання без примусу (Ш. Амонашвілі, В. Сухомлинський, С. Лисенкова, В. Шаталов), що передбачає виключення всіх засобів примусу з арсеналу педагогічних засобів; припускає наявність таких особистісних якостей учителя як гуманність, комунікативність, ціннісне ставлення до дитини. Крім того, учитель має володіти знаннями про дитячу психологію, засади гуманної педагогіки, володіти прийомами мотивації, визнавати пріоритетність суб'єкт-суб'єктної взаємодії у освітньому процесі. Цього можна досягти шляхом знайомства з теоретичними засадами гуманної педагогіки, переглядом уроків педагогів-гуманістів, участю у коуч-тренінгах із суб'єкт-суб'єктною взаємодією;

– ідея важкої мети (С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у тому, що перед усіма учнями ставиться складна мета; водночас учитель усіма засобами має налаштувати учнів на її досягнення, вселити в них упевненість у перемозі над труднощами. Передбачає готовність до інноваційної

діяльності, що досягається шляхом включення вчителя до роботи у творчих групах, розробленням моделі інноваційної діяльності;

– ідея опори (Є. Ільїн, І. Іванов, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні учням опорних знаків (символів, схем, таблиць, слів тощо) для забезпечення кращого розуміння, структурування, запам'ятовування матеріалу, а також для побудови відповіді. Передбачає вміння вчителя з одного боку – систематизувати та перетворювати інформацію належним чином, з іншого – моделювати;

– вільний вибір (Ш. Амонашвілі, І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов) полягає у наданні дитині свободи вибору у процесі навчання, тобто учень може обирати завдання, задачу, тему твору. Професійна діяльність спрямована на демократичність і скерованість учителя на розвиток дитини; вміння «контактувати» з учнями є провідною педагогічною умовою ідеї вільного вибору;

– ідея випередження (І. Волков, С. Лисенкова, Б. Нікітін, В. Шаталов) дозволяє включати до програми більш складний матеріал, об'єднувати його в блоки, починати заздалегідь вивчати складні теми, закладати перспективу вивчення теми наступного уроку. Спирається на такі якості особистості педагога як прогностичність, стратегічне бачення педагогічної діяльності, відповідальність, які супроводжуються здатністю до стратегічного планування;

– ідея великих блоків (І. Волков, І. Іванов, В. Шаталов, М. Щетинін) ґрунтується на тому, що у великому за обсягом блоці матеріалу (об'єднання 6 – 10 уроків або тем в один блок) легше встановити логічні зв'язки, виокремити головну думку, поставити та розв'язати проблему. Спрямована на наявність таких якостей особистості педагога: глибоке знання матеріалу, вміння систематизувати, інтегрувати, а також володіти технологією інтеграції змісту навчального матеріалу;

– ідея відповідної форми (І. Волков, Є. Ільїн, В. Шаталов) полягає в тому, що урок за своєю формою має відповідати предмету, що вивчається; реалізується через обізнаність, креативність, відкритість, здатність результативно вирішувати творчі завдання, незалежність суджень, спрямованість на творчі досягнення, володіння інтерактивними технологіями. Дана ідея реалізується шляхом розширення знань про педагогічні технології, поглиблення предметних знань, перегляду уроків з використанням інтерактивних технологій, аналізу досвіду вчителів;

– інтелектуальне поле класу (І. Волков, С. Лисенкова, В. Шаталов, М. Щетинін) передбачає створення загальних життєвих цілей і цінностей у класі для розвитку здібностей та нахилів, творчості кожної дитини в діяльності;

– самоаналіз (Ш. Амонашвілі, Є. Ільїн, І. Іванов, В. Караковський, В. Шаталов, М. Щетинін) реалізує ідею колективного аналізу й оцінювання діяльності кожного учня за умови володіння педагогом прийомами рефлексії, емпатії, а також здатності аналізувати та розуміти власні дії, здатності до самопізнання.

На сьогоднішній день умовно можна виділити такі форми партнерських відносин між школою та родиною:

Паралельна форма. Ця форма не передбачає якісних взаємовідносин. Батьки зосереджені на своїх завданнях та ігнорують важливість співпраці з освітнім закладом. У той самий час заклади освіти виконують свої функції без підтримки батьківської громади.

Ситуативна форма. Ця форма є найрозповсюдженішою. Обидва боки розуміють важливість співпраці, але долучаються до неї лише у випадках крайньої потреби. Наприклад, для проведення окремих заходів школа активно долучає батьків, і батьки також охоче допомагають закладу. Наразі ситуативна форма співпраці також проявляється у створених піклувальних радах і батьківських комітетах, які не є постійними органами при освітньому закладі. Спільна діяльність є обмеженою. Їхня діяльність зосереджена переважно на вирішенні питань матеріально-технічного забезпечення.

Громадсько-державна форма. Ця форма співпраці та партнерства є формою майбутнього. Розбудова цієї форми взаємовідносин є пріоритетною з точки зору реформи освітньої системи та процесів децентралізації. Концепцією нової української школи передбачається активне і систематичне залучення батьків до освітньо-виховного процесу. У цьому ракурсі доцільно говорити про взаємодію на основі партисипативності, коли взаємодія є не тільки постійною, але й взаємовигідною, коли є зацікавленість у цій співпраці. На відміну від попередньої форми, ця форма передбачає участь громади (здебільшого батьківської) в управлінні освітнім закладом, участь у прийнятті рішень дозволяє реалізувати спільні проекти. Саме ця форма дає можливість створити повноцінний комплексний національно-патріотичний простір. Проте існує низка проблем. Серед них невміння чи небажання батьківської громади налаштовувати цей рівень партнерських відносин, неготовність освітнього закладу до такого рівня взаємовідносин з громадою

через недосконалість нормативно-правового регулювання зазначеного питання.

Дух взаємодії – у взаємній зацікавленості школи та закладу позашкільної освіти у повноцінному розвитку дітей. Цьому сприяють узгодженість і гармонійність запланованих спільних справ та засобів виховання, повна підтримка дитячих обдарувань і сприяння їхньому розвитку, наявність аналітичної культури.

Відсутність хоча б одного з цих компонентів взаємозв'язку призводить до втрати виховного авторитету як школи, так і позашкільного закладу.

Професіоналізм взаємодії школи та позашкільного закладу починається з усвідомлення їхньої спільної мети з переходу від стадії з'ясування до стадії точного передбачення шляхів їхнього налагодження, створення умов подальшого розвитку, використовуючи при цьому кожний крок до педагогічної співпраці з іншими впливами, що взаємодіють один з одним і справляють єдиний спільний вплив на особистість.

Спільна діяльність школи та позашкільних закладів з батьками має на меті розкрити необмежені можливості більш раннього і плідного розвитку дітей у позаурочний час, грамотно показати батькам методичку домашньої педагогічної роботи щодо закріплення особистих здібностей та інтересів дітей: знайомство з науково-популярною літературою, поїздки до музеїв, бібліотек, відвідування виставок.

Така спільна робота вчителів і педагогів позашкільних закладів з батьками надзвичайно важлива тоді, коли діти переживають складні періоди життя. У цей час відбувається своєрідний “пік” якісних змін дитини, коли вона природно самостверджується, замислюється над своїм “завтра”.

Саме в цей відповідальний період усе залежить від того, чи можуть батьки разом із рештою виховних інститутів якомога ближче підійти до дитини, щоб повести в потрібному напрямку розвиток її внутрішніх сил.

Головне завдання такої спільної роботи – зробити все для того, аби дитина і в сім'ї, і в позашкільних закладах, і в школі ні на хвилину не залишалася в ізоляції, не допустити того, щоб вона втратила самоповагу.

Установка на взаємозв'язок і співробітництво школи, сім'ї та позашкільних закладів набуває дієвого характеру, якщо вони забезпечуються такими діями: спільне стимулювання розвитку духовно-моральних, інтелектуально-творчих, естетично-пізнавальних сил дитини, створення умов для постійних вправ у набутті позитивного досвіду соціально-перетворюючої діяльності, яка відповідає інтересам і творчим потребам

дитини; об'єднання сил у збагаченні загальної культури й інтелектуальних здібностей; створення умов для максимального використання та стимулювання тих творчих здібностей, які відповідають природним особливостям дитини.

Отже, на сьогоднішній день національно-патріотичне виховання регулюється низкою нормативно-правових актів, у яких наголошується на необхідності розбудови партнерських відносин між навчальним закладом і батьками для створення дієвої виховної моделі. Через низку обставин процес становлення партнерських відносин у ракурсі національно-патріотичного виховання гальмується. Виходячи з актуальності поставленого питання з'явилась необхідність створення тотального та всеосяжного виховного простору з урахуванням вікових особливостей, стадіальності виховного процесу і найбільш дієвих форм партнерських відносин освітнього закладу та родини. Наразі постала необхідність налагодження партнерських відносин у формі громадянсько-державного управління закладами освіти, яка дозволить у повній мірі реалізовувати завдання національно-патріотичного виховання молодого покоління.

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ В НУШ

В основі ціннісного підходу до виховання лежить компетентнісний підхід. Поняття «компетентність» походить від латинського слова «compeete»:

-знати (знання, необхідні для здійснення соціальних функцій; цінності, які скеровують використання знань і вмінь);

-досягати (уміння здійснювати поставлені цілі у межах норм моралі та права);

-уміти (уміти реалізувати знання; вільно та свідомо робити вибір стратегій поведінки);

-відповідати (здійснювати свої обов'язки, права, повноваження на відповідному соціальному та культурному рівнях).



Одними з найважливіших компетентностей особистості є соціальна компетентність і громадянська компетентність.

Соціальна компетентність - здатність особистості вільно орієнтуватися в постійно мінливих соціальних умовах та ефективно взаємодіяти з соціальним середовищем.

Громадянські компетентності спрямовані на:

- реалізацію та захист прав і обов'язків людини в суспільстві,
- повагу до різноманітності,
- залучення до активної ролі в політичному та громадському житті країни з метою сприяння і захисту демократії та верховенства права.

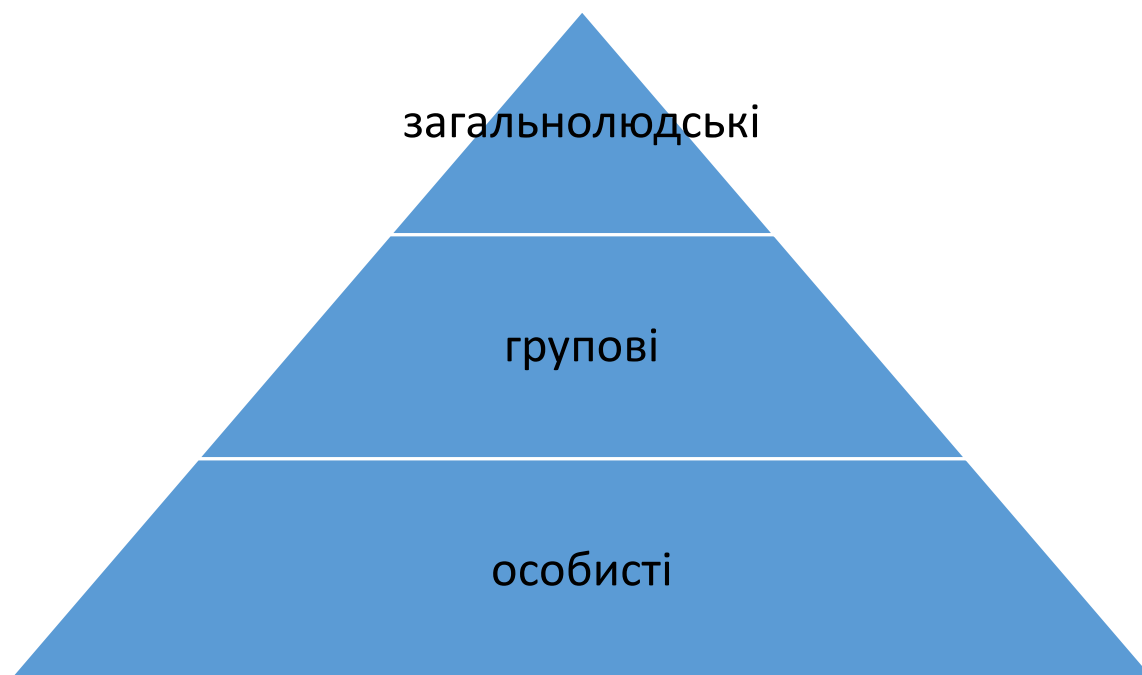
Поняття «соціальна та громадянська компетентності» пов'язане з цінностями, які скеровують використання соціальних, у тому числі, професійних знань і вмінь.

Поцінування людської гідності ґрунтується на загальному переконанні, що:

- усі люди рівні,
- мають однакову гідність,
- заслуговують на однакову повагу, а отже наділені однаковими правами та фундаментальними свободами.

Передбачає:

1. Визнання того, що люди мають однакову гідність незалежно від їхньої культурної належності, статусу, здатностей та обставин, у яких вони перебувають.
2. Визнання універсальності та невідчужуваності прав людини.
3. Визнання того, що права людини мають поважатися та захищатися державою.
4. Визнання того, що основні свободи слід захищати, якщо вони не підривають і не порушують прав інших людей.
5. Визнання того, що права людини є основою для спільного життя в суспільстві на умовах рівноправності, а також свободи, справедливості та миру у світі.

Ієрархія цінностей

Особисті цінності – це ціннісна значимість предмета, явища, ідеї для конкретної людини. Особисті цінності визначаються схильностями, смаками, звичками, рівнем знань та інших індивідуальних особливостей людей.

Групові цінності – це ціннісна значимість предметів, явищ, ідей для певних спільностей людей (трудових колективів, класів, націй).

Загальнолюдські цінності – це ціннісна значимість предметів, явищ, ідей для світового співтовариства. Це соціально-політичні та моральні принципи й ідеали, що поділяються більшістю світового співтовариства.

Концептуальні засади реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» – виховання на цінностях!

Морально-етичні цінності: гідність, чесність, справедливість, турбота, повага до життя, повага до себе та інших людей.

Соціально-політичні цінності: свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови та культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність.

Базові моральні цінності



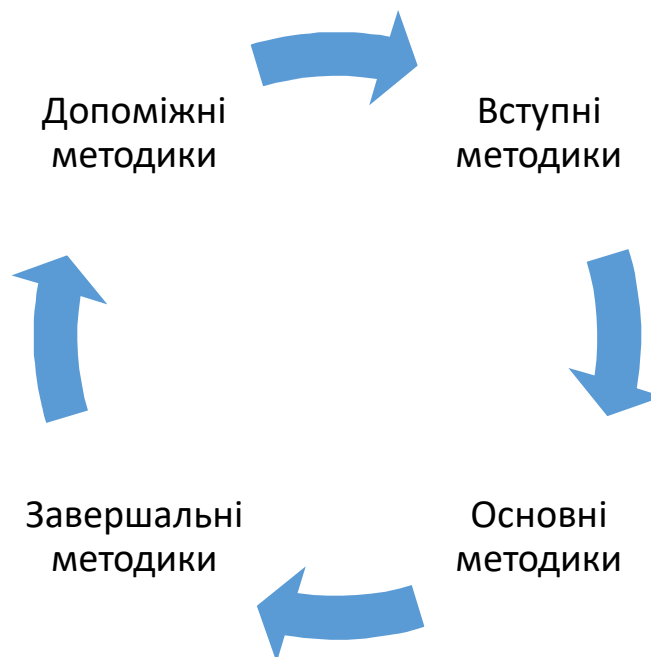
НАУКОВІ ДОГМАТИ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ

- забезпечує право особистості на вироблення власної ціннісної позиції; зосереджує увагу педагога на особистості дитини, що сприяє розкриттю творчого потенціалу вихованців;
- моральні цінності не можуть існувати поза людиною, виступають результатом її життєдіяльності. Рефлексія є неодмінною умовою усвідомлення власного вибору моральних цінностей і права іншого на такий вибір;
- тлумачить середовище як засіб виховання, технологію опосередкованого управління процесом формування особистості; акцент: міжособистісна взаємодія педагогів та учнів різних етносів;
- сприяє поєднанню й інтегруванню теорії та практики в осягненні дітьми моральних і життєвих цінностей, здатність застосовувати отриманні знання у різних життєвих ситуаціях.

ІНТЕРАКТИВ У ВИХОВНИХ ЗАХОДАХ

Інтерактивні методи у вихованні наразі тільки почали активно використовуватись в освітньому процесі. Мова про важливість виховання активного громадянина, здатного самостійно приймати рішення та готового до дії, йде давно. Проте тривалий час усі ці «активні риси» ми намагались виховати та сформувані за допомогою «пасивних» методів виховання, тому наразі актуалізуються саме інтерактивні методи роботи.

Існує доволі багато різноманітних класифікацій інтерактивних методів, проте для здійснення педагогічної діяльності в межах виховної роботи доцільно використовувати класифікацію, в основу якої покладено етапність їхнього впровадження. З огляду на цей підхід можна виділити такі різновиди інтерактивних методів



Вступні методики дозволяють створювати атмосферу доброзичливості, довіри. У вступній частині відбувається попереднє знайомство із тренером, метою та завданнями тренінгу, правилами тренінгу, а також проводиться знайомство між учасниками й опитування їхніх очікувань. Вступні методики включають «розігрівачі» вправи. Їх також називають «криголами» (icebreaking), оскільки такі вправи ніби «розтоплюють лід» у групі, об'єднують, налаштовують на доброзичливий лад і співпрацю. У форматі вправ-криголамів може відбуватися знайомство, збір очікувань.

Основними методиками називаються такі, під час яких розв'язується основна проблема уроку. Це можуть бути обговорення, інтерактивні лекції,

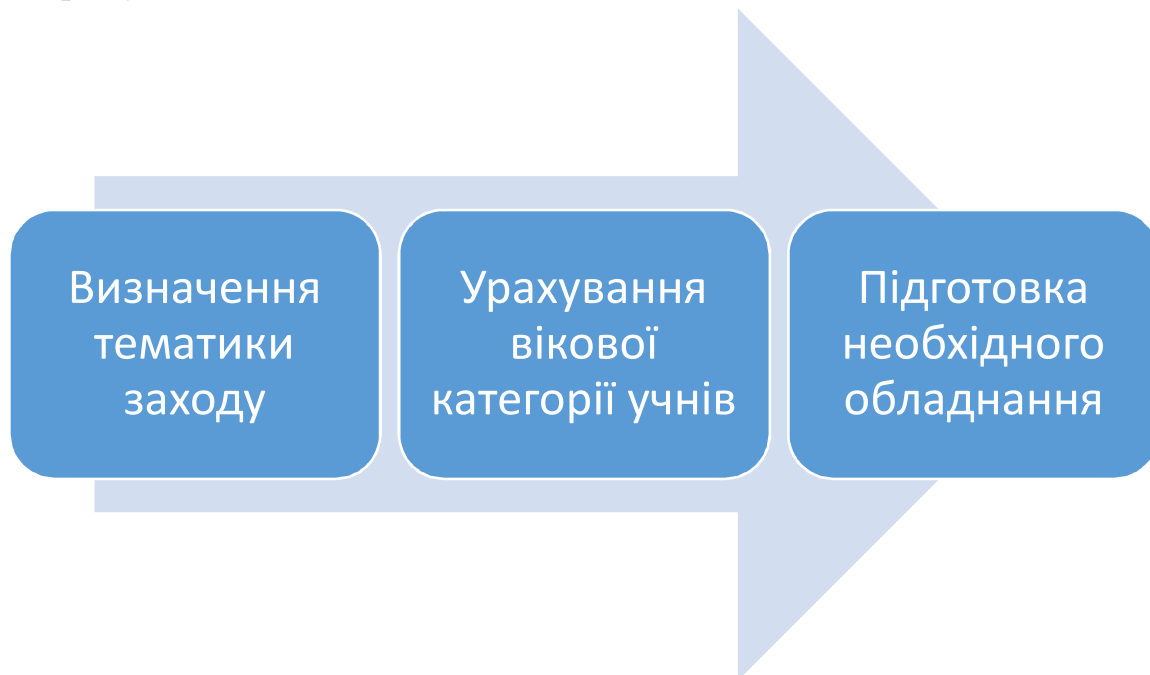
мозковий штурм, рольові ігри, кейси, «карусель» тощо. Важливо під час основної частини чергувати різні види ключових методик, на кожному наступний етап роботи додбати нову, відповідну до завдання методичку.

Завершальні методики підбивають підсумок усього тренінгу, об'єднують результати у загальну структуру, допомагають виділити основні результати інтерактивної роботи.

Допоміжні методики - або техніки підвищення/переключення уваги - застосовуються у випадках:

- коли необхідно зняти напругу або підвищити енергію й емоційний тонус у класі;
- перед зміною діяльності або переходу від одного етапу до іншого.

На жаль, упровадження інтерактивного виховання протягом тривалого часу викликає багато складностей. Насамперед це пов'язано з обмеженнями у часі, неготовністю сучасних дітей завжди працювати в такому ритмі. Тому, як правило, тільки частина заходу проходить в інтерактивній формі. Добір методів інтерактивного виховання має свої етапи підготовки, яких доцільно дотримуватись:



Під час планування та здійснення виховної роботи доцільно впроваджувати наступні інтерактивні методи.

Мінілекції. Мінілекції відрізняються від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай, мінілекції не перевищують 10-15 хвилин, проте на заході оптимальна тривалість мінілекції – 5-7 хвилин. Вони

використовуються, аби стисло донести нову інформацію одночасно до багатьох людей; розповісти, як виконувати певні дії, що їх згодом опановуватимуть самі учасники в ході практичних вправ; підсумувати результати роботи малих груп.

Робота в малих групах з обговоренням. Малі групи створюються для стимулювання мислення та вироблення ідей, пов'язаних з певною темою. Наприклад, якщо доцільно визначити теми, які б учасники хотіли вивчити глибше або про які вони хотіли б дізнатися більше. Від учасників групи обговорення не вимагається розв'язання проблеми або завершення складання переліку завдань. Оптимальний розмір групи для обговорення становить 4-6 осіб. Обговорення має бути достатньо коротким, приблизно 5 хвилин.

Рольові ігри. Це ефективна методика, яка має бути добре продумана й організована, щоб забезпечити позитивний вплив.

За допомогою рольової гри можна:

- набути досвіду використання певних навичок в ігровій ситуації;
- проаналізувати альтернативні способи дій, ідеї, запропоновані для виконання завдання гри, зміни ситуації на краще;
- відпрацювати на практиці певні види поведінки в безпечному середовищі перед тим, як почати їх застосовувати в реальному житті;
- набути впевненості у своїх силах під час практичних дій або репетиції певної події;
- закріпити засвоєний матеріал шляхом забезпечення зворотного зв'язку;
- додати до освітнього процесу елемент розваги.

Мозковий штурм. Мозковий штурм застосовується як для обговорення всією групою учасників, так і в малих групах. Його мета – сформулювати якомога більше ідей на задану тему протягом обмеженого періоду часу.

«Мозковий штурм» проводиться у два етапи:

- На першому етапі формулюють ідеї – усі, навіть найнеймовірніші. На цьому етапі працює права півкуля мозку (творча), яка і здатна генерувати геніальні ідеї. Дуже важливо під час першого етапу слідкувати, щоб не було критики ідей (аналіз, критика – це функція лівої півкулі), оскільки це гальмує подальший темп та ентузіазм генерування ідей. Відсутність критики спонукає людей розглядати питання з різних точок зору,

запроваджувати нестандартний підхід і враховувати оригінальні погляди.

- На другому етапі ідеї оцінюють та обирають найкращі варіанти для подальшої роботи.

Навчальні відео. Використання відеоданих може бути корисним для вирішення широкого кола прикладних задач у процесі виховання. Наприклад, показ «ситуаційного» матеріалу, проведення рольових ігор, демонстрація різних технік і подання інформації, яка вимагає високоякісної передачі графіки або руху.

Відео може бути:

- відеозвіти, відеоконспекти з інших занять, відеоматеріали.
- жанрові відео (фрагменти з кінофільмів, документальні відео, аматорська зйомка) – для підкріплення та проблематизації тем, які піднімаються;
- емоційні відеофрагменти, які створюватимуть певний настрій у групі (їх можна демонструвати перед початком роботи).

Варто пам'ятати, що демонстрування відео має займати не більше 15 хвилин, інакше це може спричинити в учасників відчуття втоми, нудьги, розсіяти їхню увагу та знизити інтерес до предмету.

Інфографіка. Добре впливає на продуктивне засвоєння інформації такий метод як інфографіка, що останнім часом застосовується все частіше. Інфографіка – це візуалізація даних або ідей, метою якої є донесення складної інформації до аудиторії швидким і зрозумілим чином. Інфографікою можна подати не лише великі обсяги інформації, але і більш наочно показати співвідношення предметів і фактів в часі та просторі, а також продемонструвати тенденції. Інфографіка передбачає якісний добір розташування даних та одночасно яскравий і ефективний дизайн.

Ситуаційний аналіз – це обговорення ситуацій, які стосуються теми, що вивчається. За допомогою цього методу можна проводити аналіз реальних ситуацій, визначати в них ключові проблемні питання, формулювати ідеї щодо їхнього можливого розв'язання. Але слід пам'ятати, що застосування методу ситуаційного аналізу потребуватиме від учителя значних витрат часу на підготовку.

Групова дискусія – це спільне обговорення суперечливого питання, що дозволяє прояснити (можливо, змінити) думки, позиції й установки учасників групи у процесі безпосереднього спілкування. Дискусія підвищує мотивацію учасників та їхню залученість до пошуку рішень. У процесі

дискусії учасники формують більш визначену та закінчену думку. Важливо, що дискусія дає сильний емоційний поштовх до того, щоб людина проявила подальшу пошукову активність.

Круглий стіл – це спосіб організації обговорення питання, що характеризується рівноправ'ям усіх учасників круглого столу. Цей метод схожий із методом групової дискусії, однак більше направлений на остаточне вирішення питання, у той час як дискусія окрім формулювання рішень має більший спектр застосування (генерування й аналіз ідей, створення алгоритмів та аналіз їхньої доцільності, обмін враженнями й емоціями тощо).

ЦІНІСНИЙ ПІДХІД У ВИХОВАННІ НА РІЗНИХ ВІКОВИХ ПЕРІОДАХ

Вікові особливості молодшого шкільного віку:

- Незначний соціальний і моральний досвід;
- Підвищена емоційність, вразливість і водночас пластичність до морально-етичних впливів;
- Імпульсивність і безпосередність поведінки дитини, Бажання постійно розширювати коло спілкування.

Розрив між знаннями моральних принципів і відповідною поведінкою – найхарактерніша властивість дитини цього віку.

Подальшого розвитку набуватимуть такі моральні почуття: провини, сорому, обов'язку, відповідальності, справедливості, власної гідності, сумління.

Основні форми та методи організації виховного простору дітей молодшого шкільного віку:

- ✓ тематичні виховні години, дискусії та диспути з актуальних для учнів питань і проблем;
- ✓ тренінги і мінітренінги з використанням інтерактивних методів роботи;
- ✓ тренінг групової взаємодії, театральна діяльність (аматорський, ляльковий, пальчиковий, тіньовий театр), ігрова діяльність (ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, гра-бесіда, гра-мандрівка, ігрова вправа), інсценування, екскурсія, колажі, колективне творче панно, етична бесіда, тематичний зошит, ранок, свято, усний журнал, колективні творчі справи, оформлення альбому, online подорож, конкурси, школа ввічливості;
- ✓ виховні години: «Хто я, і яким я хочу бути», «Вчимося ввічливості», «Я та мої друзі», «Я і мій клас», «Як поводитися у школі, удома, на вулиці», «Чи важко бути охайним?», «Правила здоров'я», «Допомагаємо старшим», «Абетка пішохода», «Чи знаєш ти чарівні слова», «Чи вміємо ми цінувати час?», «Берегти природу», «Як ставитися до молодших братиків і сестричок», «У бібліотеці», «Коли твій друг захворів», «Телефонний дзвінок», «Піклуємося про пташок», «Хочу, можу, треба», «Чи потрібно вибачатися?», «Коли ти дома один», «У гостях і дома», «Обіцянки та слова», «Безпечна дорога до

- школи», «Мамині помічники і помічниці», «Гартуємо характер», «Мій улюблений літературний герой», «Про що нам підказує совість», «Наші слова та вчинки», «Як стати кращим», «Не будьмо байдужими», «Які продукти корисні», «Я маю власну думку», «Добротою себе перевір»;
- ✓ бесіди: «Символи держави: прапор, герб, гімн України»; «Поговоримо про дружбу», «Моя країна – Україна»;
 - ✓ курси за вибором: «Уроки для сталого розвитку. Школа друзів планети», «Я та енергія»;
 - ✓ ігри: «Мікропохід», «Павутинка», «Хто я?», «Ведення літопису нашого класу», «Я в команді»;
 - ✓ музично-казкова гра «Музика в українських народних казках»;
 - ✓ сторітеллінг: короткі оповідання для навчання та виховання;
 - ✓ мінітренінг на розвиток уваги «Різноманітний світ»;
 - ✓ усний журнал «Герої Крут – для нащадків вірець»;
 - ✓ гра на групову взаємодію «Місток дружби»;
 - ✓ родинне свято «Сім «Я»»;
 - ✓ етична гра «Будь ласка»;
 - ✓ вправи: «Оціни свою уважність», «Слухати та чути»;
 - ✓ метод незакінчених речень: «Пізнай самого себе», «Поговоримо про дружбу»;
 - ✓ інтерактивна гра «Постав оцінку художнику»;
 - ✓ ігрові завдання: «Телеграма», «Симпатичні істоти», «Я-Земля»;
 - ✓ рольова гра «Розподіл сердець»;
 - ✓ метод «Що буде, якщо...»;
 - ✓ інтерактивна година спілкування «Школа етикету»;
 - ✓ прийоми: «Капелюх Фоми Невіруючого», «Змагання рядів (груп)», «Хто скаже останнім?», «М'яч зі словами», «Пустий стілець», «Читання із зупинками», «Вірні – невірні твердження», «Прогнозування за фотокарткою», «Поясни слово», «Чи вірите ви ...», «Учитель радиться з класом»;
 - ✓ літературне свято «Мова моя калинова»;
 - ✓ зустріч із захисниками «Роль війська у відстоюванні незалежності та територіальної цілісності України»;
 - ✓ екологічні проекти: «Зелений пакет для дітей», «Чорноморська скринька», «Природні дива України», «Маленькі українці подорожують країнами ЄС», «Котигорошко».

Вікові особливості підліткового віку:

- У цьому віці формуються соціальна спрямованість і моральна свідомість: моральні погляди, судження, оцінки, уявлення про норми поведінки.
- Формування моральної свідомості відбувається через реальні стосунки, через оцінку їхньої діяльності дорослими.
- З'являється орієнтація на майбутнє: мрії, ідеали, перспективні плани, віддалена мета.
- Характерною є відмова від поставленої мети всупереч її об'єктивній значущості, бо воля ще слабка.

Завданням педагогів є розвиток у підлітків вольової поведінки через

- 1) використання емоційно привабливих цілей,
- 2) підтримку намірів та уявлень про можливість досягти власного рівня домагань.

Основні форми та методи організації виховного простору дітей підліткового віку:

- ✓ тренінги і мінітренінги, виховні години, класні збори, зустрічі, фестивалі, змагання (квести, конкурси, конкурс-ярмарок, вікторина, виставка-конкурс, турнір, естафети, конкурс-інсценізація, брейн-ринг),
- ✓ ігрова діяльність (гра-експрес, рольова гра, інтелектуальна гра, колективне ігрове спілкування, пошукова гра),
- ✓ нарративні методи (розповідь, бесіди, диспути),
- ✓ метод «моральних дилем»,
- ✓ кластерний метод (складання красвордів, схем, таблиць, діаграм),
- ✓ метод тестування,
- ✓ метод «Що буде, якщо...», прийом «Лінія цінностей»,
- ✓ колективні творчі справи (КТС) (раптівка, жива газета, випуск газети, свято-презентація, усний журнал та ін.),
- ✓ проєктна діяльність,
- ✓ школа етикету,
- ✓ акція (благодійна, екологічна й інші),
- ✓ екологічна стежка,
- ✓ родинне свято тощо.

Форми, методи та прийоми виховної роботи у 5-6 класах:

- ✓ Виховні години: «Що підказує твоє серце», «Бути милосердним», «Люби Батьківщину, як сонце люби...», «Герої завжди поміж нас», «У чому полягає шляхетність», «Заздрісник сам собі ворог», «Світ наших захоплень», «Кожна людина унікальна», «Подарувати крихітку душі», «Мистецтво спілкування: коли яке слово мовити?», «Як жити в мирі з людьми», «Особистість і колектив», «Пізнай себе – пізнаєш світ», «Посієш звичку – пожнеш характер», «Чи вмієш ти контролювати себе», «День народження. Як дарувати та приймати подарунки», «Твої права й обов'язки вдома і в школі», «Уміти сказати «Ні», «Білі ворони», «Шкідливі звички», «У кожного є своє покликання»;
- ✓ Етичні бесіди: «Погляд в минуле», «Ми діти твої, Україно», «Ставлення людини до людини», «Добро і Зло», «Моя сім'я», «Це потрібно не мертвим, це потрібно живим...», «Мій етикет», «Праця та життя людини», «Тепло моїх долонь, і розуму, і серця, я Україні милій віддаю»;
- ✓ Літературно-музична композиція «Україно, соборна державо, сонценосна колиско моя...»
- ✓ Демонстрації-моделювання: «Скільки води на Землі», «Скільки родючих ґрунтів на Землі (Яблуко)»;
- ✓ Ігрові завдання: «Мій собака сказав би про мене»; «Ресурси», «Телеграма», «Симпатичні істоти», «Я-Земля» «Добери пару», «Друга роль»;
- ✓ Тренінгове заняття на командоутворення «Порятунок ведмедя»;
- ✓ Ігри-пантоміми: «Закони екології», «Казино», «Що-де-коли», «Зникле житло», «Ресурси», «Хто я?», «Екомаркування»; ігри-метаморфози: «Пікнік», «Кухня»;
- ✓ Прогулянка «Екодослідники»;
- ✓ Дискусія «Поводження з безпритульними тваринами»;
- ✓ Ділова гра «Робота над проектом», «Колективна творча справа»;
- ✓ Рольова гра «Корабельна рада», рольова гра на командну взаємодію «Острів»;
- ✓ Мозкова атака «Що заважає людям бути відповідальними»;
- ✓ Мінітренінг «Уміння працювати в команді, або як «Я» перетворити на «Ми»;

- ✓ Літературно-музичне свято «Тарас Шевченко – мовами національних меншин»;
- ✓ Метод незакінчених речень «Праця в житті людини»;
- ✓ Прийоми: «Логічне дерево», «Лінія цінностей», «Написання анотацій і рецензій», «Текст на одну букву»;
- ✓ Військово-патріотична спортивна гра «Сокіл» («Джура»).

Форми, методи та прийоми виховної роботи у 7-9 класах:

- ✓ Виховні години: «Життя – твій шанс, цінуй його», «Чи завжди веселі наші жарти?», «Коли потрібна наша тактовність», «Як не спізнюватися і не забувати», «Мова – то серце народу», «Цінуємо твій подвиг, солдате», «Чи важко бути доброчинцем», «Мистецтво дискусії», «Природа – то храм», «Вчимося поважати інших», «У згоді з собою», «Моральні рішення», «Культура гідності», «На шляху до себе», «Життєві плани», «Відкриваємо нові грані та смисли буття», «Як ставитися до поразок і невдач», «Секрети життєвого успіху», «Відкрий для себе самого себе», «Мої цінності», «Подивитися на себе уважно», «Пізнай самого себе», «Що означає бути Людиною», «Поговоримо про дружбу», «Правильно оцінюючи себе ми здатні вплинути на своє майбутнє», «Мій моральний вибір», «Моральні принципи та правила життя», «Я», «Мрії стають реальністю для тих, хто вміє працювати», «Культура емоцій і почуттів», «Ризики та виклики сучасної молоді», «Бути собою», «Репутація і честь», «Батьки і діти», «У згоді з самим собою», «Як стати щасливим?»;
- ✓ Курси за вибором: «Екологія в побуті», «Культура екологічної поведінки», «Мій екологічний вибір», «Сучасні екологічні проблеми», «Уроки для сталого розвитку»;
- ✓ Етичні бесіди: «Моральні цінності», «Що таке справжня дружба?», «Чи відповідальна ти людина», «Учіться любити», «Етика та мораль», «Чому я заслуговую на повагу», «На шляху до Європи», «Шлях до себе», «Вчимося володіти собою», «Мій етикет», «Праця і життя людини»;
- ✓ Диспути: «Чи можна змінити характер людини?», «Совість і обов'язок», «Емоції та характер, у чому їхній взаємозв'язок?», «Права дитини», «Чи праві ті, хто говорить: «У нас багато друзів»;
- ✓ Моральні дилеми;

- ✓ Метод різнонаукового бачення;
- ✓ Мінітренінги: «Вчимося відповідати за свої дії та доводити справу до кінця», «Як показати дорослим, що ти виріс. 7 ознак дорослої людини», «Що таке критичне мислення і навіщо воно потрібне», «Як розвинути приховані ресурси», «Ти і твоя самооцінка», «Умій казати «ні», «Пізнай себе та інших людей», «Мистецтво запитань. Запитання як інструмент розвитку критичного мислення», «Позитивне ставлення до себе, як себе полюбити»;
- ✓ Година національної пам'яті «Голокост – лихо століття»;
- ✓ Рольова гра на напрацювання стратегії самопідтримки «Дерево, яке впало»;
- ✓ Прийом «Переконуючий лист»;
- ✓ Етика в школі. Тренінгове заняття з етичних взаємин у колективі;
- ✓ Метод Case-study (аналіз конкретних ситуацій);
- ✓ Проєкт «Як протистояти антигуманним викликам сьогодення: уміння та навички, які стануть у нагоді сучасним підліткам»;
- ✓ Круглий стіл «11 причин, чому ми не повинні здаватися»;
- ✓ Літературна композиція «Через Крути у майбуття»;
- ✓ Акція «Парасольки миру»;
- ✓ Демонстрації – моделювання «Поширення радіації»;
- ✓ Ігрові завдання «Телеграма», «Я-Земля»;
- ✓ Раптівка (флешмоб) «Добро крокує планетою»;
- ✓ Оформлення інформаційного стенду «День Злуки – день єднання»;
- ✓ Фестиваль дитячої творчості «Сонячні барви»;
- ✓ Військово-патріотична спортивна гра «Сокіл» («Джура»).

Форми, методи та прийоми виховної роботи у 10-12 класах:

- ✓ Сократівські бесіди: «Як ми ставимося до хворих на СНІД», «Бренд чи індивідуальність», «Мистецтво бачити правду», «Ми – жителі планети Земля. Ми – рівні», «Служба в Збройних Силах України та захист Батьківщини – конституційний обов'язок кожного громадянина України», «Права дитини», «Ставлення людини до людини», «Добро і Зло», «Як протистояти маніпуляції», «Подивись на себе уважно», «Моє спілкування з людьми», «Поговоримо про дружбу», «Мій етикет»;

- ✓ Диспути: «Імідж і репутація», «Що таке справжня дружба?», «Справжній колектив. Який він?», «Чи варто завжди дотримуватися букви закону», «Чи можна змінити характер людини?», «Совість і обов'язок», «Емоції та характер, в чому їхній взаємозв'язок?»;
- ✓ Моральні дилеми;
- ✓ Інтегровані курси: «Сучасні екологічні проблеми», «Екологічні проблеми урбанізованого середовища»;
- ✓ Зустрічі із військовослужбовцями «Маю честь Вітчизну захищати», «Роль війська у відстоюванні ідеалів свободи та державності України»;
- ✓ Брейн-ринг «Свобода для чи від?»;
- ✓ Колективна творча справа «Культура демократії в школі»;
- ✓ Ділова гра на формування комунікативної компетенції «Деспот»;
- ✓ Рольова гра на розвиток комунікативної компетенції «Бесіда з директором»;
- ✓ Музично-літературна композиція «З Україною в серці»;
- ✓ Мінітренінги: «Управління часом», «Ти і твоя самооцінка», «Чому я заслуговую на повагу», «Формуємо себе», «Самовиховання», «Пізнай себе та інших людей», «Чи вмієш ти прощати?», «Як працювати з інформацією», «Уроки самопрезентації», «Ти і твоя самооцінка», «Формуємо себе», «Мистецтво спілкування», «Долаємо конфлікти», «Естафета командної взаємодії», «Вчимося поважати себе», «Долаємо конфлікти»;
- ✓ Метод «Open space»;
- ✓ Метод «Світове кафе»;
- ✓ Рефлексивно-експліцитний метод;
- ✓ Благодійна акція «Ангели поруч»;
- ✓ Круглий стіл «Роль партизанського руху в часи Другої світової війни»;
- ✓ Комунікативні бар'єри. Тренінгове заняття на налагодження каналів інформації та подолання комунікативних бар'єрів;
- ✓ Тренінг з особистісного зростання;
- ✓ Тренінгове заняття на створення позитивної комфортної атмосфери в колективі;

- ✓ Інтерактивна лекція «Мистецтво публічного виступу: як говорити, щоб тебе почули»;
- ✓ Ділова гра на розвиток уміння аналізувати конфлікт: «Скарга», «Вибори директора школи», «Стратегії і тактики переговорів»;
- ✓ Ігри «Емоція, відлита в бронзі», «О, щасливчик»;
- ✓ Метод «П'ять «чому?»»;
- ✓ Квест «Патріот України»;
- ✓ Круглий стіл «Що таке соціальна ініціативність»;
- ✓ Проекти: «Найважливіші функції Української держави», «Людина людині», «Людина як найвища цінність», «Розвиток і становлення гуманізму в Україні», «Як протистояти антигуманним викликам сьогодення: уміння та навички, які стануть у нагоді сучасній молодій людині»;
- ✓ Акція графіті «Крокуємо до Європи»;
- ✓ Військово-патріотичні спортивні ігри «Хортинг-Патріот» і «Сокіл» («Джура»).

ВИХОВНИЙ ПРОСТІР НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Виховний простір – це один з обов'язкових елементів, який покликаний створити всеосяжний виховний простір. Учні, перебуваючи в закладі освіти, повинні перебувати під постійним опосередкованим виховним впливом, який має формувати патріотичні почуття, мотивувати, створювати умови для розвитку творчих здібностей. До учнів у закладі освіти мають говорити і стіни, і підлога, і всі поверхні. Узагальнено вимоги до нового виховного простору можна змалювати так:

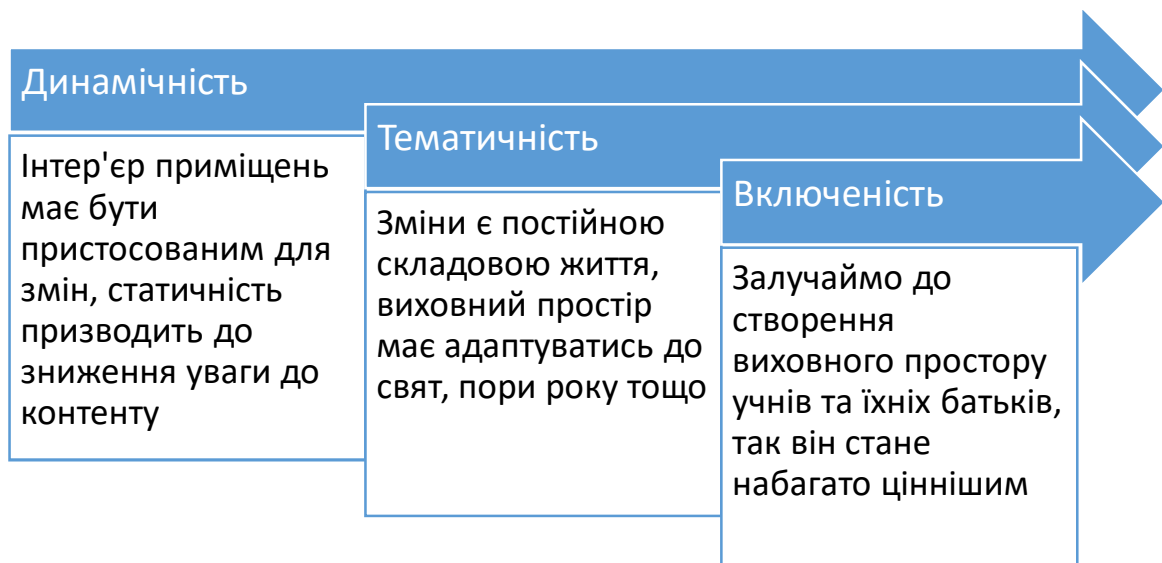


Існують такі рекомендації щодо створення виховного простору:

- ❖ сучасне оформлення класів з максимальним використанням стін у навчальному процесі (розміщення декількох дошок і мультимедійних засобів навчання);
- ❖ безпечні розетки та проводка для комп'ютерів, електронного робочого місця вчителя, мультимедійної дошки, проєктора;
- ❖ багатофункціональний навчальний простір, максимальна можливість використання приміщень школи для організації різних форм навчання;
- ❖ використання меблів-трансформерів і мобільних меблів для різних форм організації навчання;
- ❖ сучасні дизайнерські підходи до оформлення внутрішнього простору й елементи дизайну – 3D, перспектива, колористика,

- цікава для дітей тематика, що розвиває творче мислення, широкий світогляд та естетику;
- ❖ умови для активного відпочинку (розмітка "класики", лабіринт, тощо), столи для настільного тенісу;
- ❖ можливість використовувати стіни для творчості (рамки для малюнків, дошки для малювання тощо);
- ❖ творче оформлення актової зали – сучасний дизайн і візуалізація;
- ❖ обладнання для презентацій і творчих заходів (проектор, комп'ютер, мікрофон тощо);
- ❖ оформлення приміщення їдальні – екотематика здорового якісного харчування та здорового способу життя;
- ❖ комп'ютерна зона для онлайн навчання.

Для підвищення виховного впливу простору закладу освіти доцільно дотримуватись таких принципів:



Отже, виховний простір нової української школи є динамічним і тематичним, змістовним і мотивуючим, а головне – здатним опосередковано впливати на особистість дитини. Виховний простір не має бути обмеженим класними кімнатами, дитина повинна поринати в нього з першого кроку територією закладу освіти, особливо після того, як ступає на його поріг. Тому доцільно розбудовувати як екстер'єр, так й інтер'єр усіх приміщень. Доцільно зробити окремі рекреаційні зони для дітей з вільним доступом до них та інтерактивними засобами дозвілля з освітнім контентом.

ОРГАНИ УЧНІВСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ В НУШ

Наразі очевидно, що неможливо виховати активного громадянина за допомогою пасивних методів навчання та виховання. Найбільш продуктивним засобом виховання громадянина-патріота є залучення учнів до діяльності органів учнівського самоврядування, де вони зможуть бути суб'єктами освітнього процесу, виховувати в собі необхідні для цього риси особистості.

Учнівське самоврядування – це спосіб залучення учнів до систематичної участі в освітньому процесі. Самоврядування – самостійна діяльність учнів, яка відбувається за координації відповідального педагога.

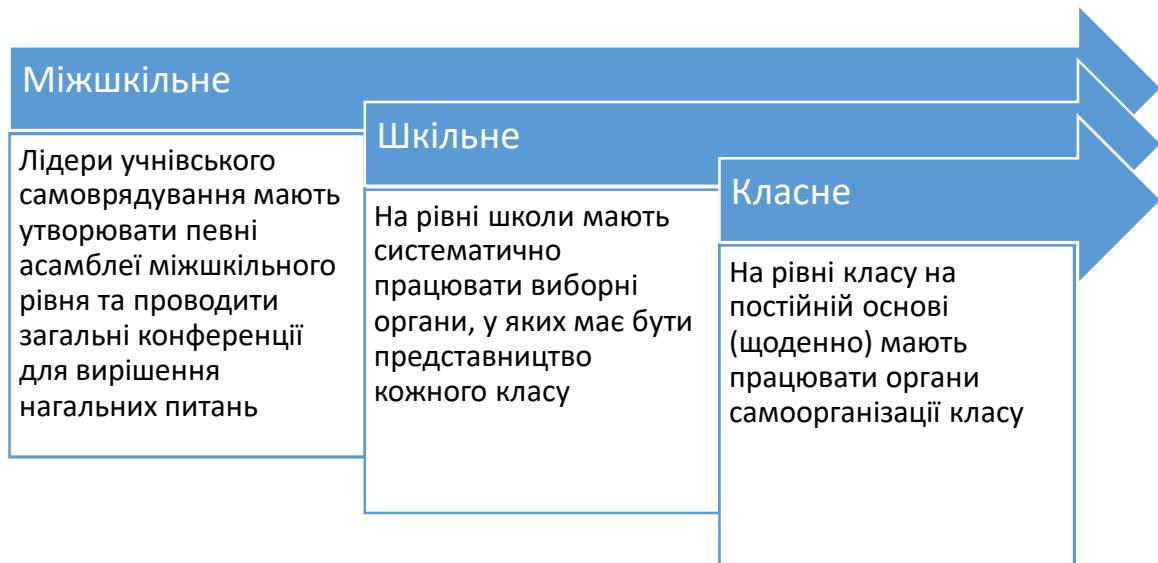
Відповідно до Закону України «Про освіту» громадське самоврядування в закладі освіти – це право учасників освітнього процесу як безпосередньо, так і через органи громадського самоврядування колективно вирішувати питання організації та забезпечення освітнього процесу в закладі освіти, захисту їхніх прав та інтересів, організації дозвілля й оздоровлення, брати участь у громадському нагляді та в управлінні закладом освіти у межах повноважень, визначених законом та установчими документами закладу. Учнівське самоврядування є однією з форм громадського самоврядування в школі.

Вищим органом учнівського самоврядування є загальні збори або учнівська конференція. Виконавчий орган (учнівський комітет, рада учнівського колективу, рада старост, парламент) є підзвітним загальним зборам. Рішення органів учнівського самоврядування мають дорадчий характер.

Учнівське самоврядування має відповідати критерію дієвості із максимальним залученням до нього якомога більшої кількості учнів. Для цього створюється багаторівнева система учнівського самоврядування.

Наразі існує дуже багато форм організації шкільного самоврядування. Одні є доволі спрощеними та легко зрозумілими дітям, інші відтворюють політичні системи держави, що нбагато важче сприймаються дітьми, проте мають більш потужний формуючий вплив, адже готує дітей до постшкільного життя. Зараз доволі популярним є формування самоврядування, що ґрунтується на військово-козацьких традиціях. У класах створюються рої, на рівні школи існує рада старшин.

Рівні учнівського самоврядування НУШ



Проте на сьогоднішній день не існує жодної «панацеї» для створення органів учнівського самоврядування, адже кожен заклад освіти перебуває в різних умовах. Тому найкраща форма створення органів учнівського самоврядування – це ваша форма органів учнівського самоврядування. Аби вона сприймалась усіма учасниками освітнього процесу, була дієвою та цікавою перед її створенням треба провести вивчення думки учнів, активно залучити їх до розробки системи учнівського самоврядування тощо.

Завдання учнівського самоврядування:

1. Залучення дітей і молоді до прийняття рішень.
2. Захист прав та інтересів учнів.
3. Реалізація інтересів учнів, підтримка їхніх здібностей, прав і свобод.
4. Створення умов для самореалізації учнів.
5. Налагодження контактів і реалізація спільних проєктів, ініційованих учнями.

Учнівське самоврядування покликане реалізувати кілька завдань: розподілити відповідальність за рівень освіти і поведінку учнів між школою, учнями та батьками; формувати позитивну мотивацію учнів до навчання й участі у громадських справах; учити самостійно приймати рішення і відповідати за їхні наслідки. Організація самоврядування підпорядкована головній меті – підготовці учня до життя у демократичному суспільстві.

Практична складова програми з громадянської освіти відповідає вимогам часу і потребам зміни чи вдосконалення реалій життя суспільства.

Громадянська освіта та виховання спрямовані на те, щоб залучити людину до управління і навчити робити це добре. Оскільки управління пов'язане із вирішенням багатьох питань у різних галузях, напрямки і форми громадянської участі також є різноманітними.

Учитися брати участь в управлінні своєю організацією допомагають ігри «Якби я був директором школи», «Я – депутат шкільного парламенту», «Тиждень у ролі президента». Протягом визначеного часу учні занурюються в атмосферу реальних повноважень носія певного статусу й обґрунтовують свої рішення та дії. Визначати пріоритетність потреб і набувати досвіду ефективно розпоряджатись коштами допомагає постійне обговорення і колегіальне прийняття рішень щодо розподілу шкільного бюджету. У демократичній школі бюджет є фактично «бюджетом участі». Усі питання – від набору продуктів для шкільної їдальні до закупівлі оргтехніки – вирішуються органами самоврядування.

Захищати особисті і колективні права учні вчаться у «Шкільному комітеті із захисту прав», у «Клубі правозахисників», у процесі співпраці із соціальними службами у справах прав дітей. У шкільному театрі ставляться спектаклі з правової тематики. В основі сюжету часто бувають реальні історії шкільного життя, а прототипами героїв стають учителі й учні.

Набути досвіду комунікації із державними інститутами допомагає участь у розробці та реалізації муніципальних проєктів. Вона охоплює всі етапи процесу. Учні пропонують свої варіанти, проводять опитування, організовують конкурси на кращий проєкт, аргументують свою позицію представникам влади. Таким чином вони стають активними учасниками життя громади, пізнають суть проблем, вчаться їх вирішувати на основі базових принципів і правових норм.

ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ У КЛАСНОМУ КОЛЕКТИВІ

Важливою складовою роботи класного керівника є вивчення соціально-педагогічних умов виховання. Саме розуміння процесів, що відбуваються в класному колективі, дозволяють адекватно реагувати на виклики та створюють основу для розвитку як класного колективу, так і кожної особистості окремо. Для здійснення вивчення соціально-педагогічних умов класного колективу доцільно використовувати такі методи (в окремих випадках доцільно заручитись підтримкою практичного психолога та соціального педагога):

Метод спостереження

Спостереження як метод передбачає цілеспрямоване, за попередньо розробленим планом, фіксування таких явищ, які цікавлять дослідника практичної діяльності. На відміну від інтерв'ю й анкетування спостереження не залежить від уміння, знань чи готовності людини дати достовірні відповіді. Воно не потребує й активного співробітництва дослідника з собою, тому не зустрічає відмов. Нарешті, воно більш об'єктивно відображає дійсність, адже набагато важче незвично поводитися, аніж дати незвичну відповідь.

Але, незважаючи на широке використання, метод спостереження має й деякі недоліки. Серед них слід виокремити такі:

- вплив суб'єктивного чинника (на інтерпретацію результатів спостереження можуть впливати особисті установки, попередній досвід, емоційний стан дослідника);
- на результатах спостереження позначається і факт знання піддослідними того, що за ними спостерігають, а це веде до змін у їхній поведінці;
- низька надійність (тривале включене спостереження призводить до адаптації дослідника до групи, унаслідок чого знижується об'єктивність спостереження);
- обмеженість сфери застосування (не всі соціальні явища можна вивчати за допомогою цього методу);
- значні витрати часу.

Опитування.

Метод опитування – універсальний. Він дає змогу дослідникові за короткий проміжок часу отримати велику кількість інформації. Перевагою цього методу є також легкість застосування й обробки даних. Важливим позитивом масових опитувань є те, що дослідник може опитати велику кількість жителів віддільних районів і отримати дані, які легко порівняти й проаналізувати. Масові опитування учнів, педагогів, батьків дають змогу виявити певні установки та судження суб'єктів освіти. Однак до організації та проведення масових опитувань слід підходити дуже зважено. Не можна забувати, що внаслідок опитувань ми отримуємо не об'єктивні дані в чистому вигляді, а лише точку зору опитаних про них.

Найчастіше в соціально-педагогічних дослідженнях використовується анкетування, що по суті є письмовим опитуванням.

Коли складається анкета, належить дотримуватися таких загальних правил:

- Набір запитань має бути логічно узгоджений із головною проблемою дослідження та становити певним чином організовану послідовність.
- Формулювання запитань повинні бути ясними і чіткими, а текст запитання - зрозумілим респонденту.
- Формулювати запитання слід так, щоб забезпечити правдивість відповідей.
- До анкети включаються найсуттєвіші запитання.

Соціометрична та референтометрична процедури

Соціометрія – це соціально-педагогічний метод, який використовується для оцінки міжособистісних емоційних зв'язків у групі. Метод відтворює методологію соціометричних досліджень і включає цикл вимірюваних процедур та математичних методів обробки первинної інформації, отриманої в результаті здійсненої процедури. Соціометрія спрямована на вивчення соціальних ролей у малих групах і на вимірювання структури взаємовідносин у групі в цілому.

Запитання соціометричної анкети або інтерв'ю містять так званий соціометричний критерій, який відповідає за формою та змістом вимогам соціометричних анкет і предмету дослідження. Вербально він формулюється так: “Кого б Ви обрали...?”, “Чий думці Ви віддаєте перевагу в ситуації...?” Запитання відтворює не тільки уявлення дослідника про явище, що

пізнається, а й завдає конкретного етапу дослідження. Соціометричний критерій повинен:

а) націлювати учасника дослідження на вибір або відведення іншого члена групи під час розв'язання завдання сумісної діяльності;

б) бути зрозумілим і цікавим для учасників дослідження;

в) включати в себе пропозиції щодо вибору або відведення сформульовані так, щоб це викликало в членів групи емоційно-психологічний ефект;

г) не допускати обмежень індивідуального та змістового характеру щодо вибору одних і відхилення інших членів у межах однієї групи.

У ході соціометричного дослідження будується соціограма – графічне вираження математичної обробки результатів, отриманих за допомогою соціометричного тесту. Соціограма наочно показує складне сплетіння взаємних симпатій та антипатій, присутність соціометричних “зірок” (яких обирає більшість опитуваних), “паріїв” (від яких усі відмовляються) та ієрархією проміжних ланок між цими полюсами. Соціограма також дає змогу представити структуру відносини в групі, зробити припущення про стилі лідерства, ступінь організованості групи в цілому. У сфері побудови соціограми користуються поняттями: вибір, взаємний вибір, очікуваний вибір, відхилення, взаємне відхилення, очікуване відхилення. Розрізняють колективні й індивідуальні соціограми, які відрізняються за структурою організації та змістом простору, що моделюється в них.

Референтометрія – один із соціометричних методів, спрямований на виявлення референтності членів групи для кожного індивіда, який входить до цієї групи. Референтометрія включає дві процедури: попередня (допоміжна) являє собою з'ясування за допомогою опитуваного листа позицій (оцінок, відносин, думок) кожного члена групи з приводу значущого об'єкта, події або людини. Друга процедура являє особистостей, позиція яких відображена в опитувальному листку, є найпривабливішою та найцікавішою для інших піддослідних. Даний метод дає змогу виявити мотиви міжособистісних відносин і вибору, переваг у групі. Дані, отримані за допомогою референтометрії, опрацьовуються математично і можуть бути виражені графічно.

Фокусовані групові інтерв'ю

Застосування сфокусованих інтерв'ю стимулює виникнення нових запитань, а предмет розмови може бути несподіваних обрисів. У цьому гнучкість методу. Дискусія спроможна краще показати різноманітність

думок, ніж масове опитування, оскільки тема сприймається тут динамічно завдяки впливові людей один на одного під час спілкування.

Важливою умовою плідного використання сфокусованих групових інтерв'ю є комфортність обстановки. Важливо, щоб кожен учасник фокус-групи не був скутий, обмежений часом, відчував увагу до себе, зумів зосередитись на тому, що цікавить дослідника, мав змогу трохи відпочити під час дискусії. Іншою особливістю методу є те, що дискусія має сфокусований характер.

ВИСНОВКИ

Політичні та соціальні процеси, що відбуваються в Україні й спрямовані на утвердження демократичних засад розвитку держави, зумовлюють необхідність відповідних змін у всіх сферах життя, у тому числі і в галузі освіти, складовою якої є виховання.

Концепція Нової української школи не просто залишила виховний момент в освіті, а наголосила на тому, що освітній заклад буде не лише давати знання, а й «формувати ціннісні ставлення і судження, які слугують базою для щасливого особистого життя та успішної взаємодії з суспільством». Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної та світової культури.

Отже, головною метою освітнього закладу на сьогодні є формування та розвиток високоінтелектуальної, свідомої особистості з громадською позицією, готовою до конкурентного вибору свого місця в житті.

Тільки спільні зусилля всіх учасників освітнього процесу забезпечать єдність навчання, виховання та розвитку молодого покоління. Результат виховного процесу залежить від співробітництва вчителя й учнів, що має будуватися на основі співдружності, співробітництва та ділового партнерства. Не останню роль у цьому процесі відіграє створення безпечного та здорового освітнього середовища.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концепція Нової української школи. Режим доступу: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/uasch2016/konczepczyia.htm>
2. Виховні системи освітніх закладів: досвід та проблеми. Книга 1. - Дніпропетровськ, 2000.
3. Вовкобой І.М. Реалізація ідей М.Г.Стельмаховича про родинне виховання у сучасній педагогіці : автореф. на здобуття наукового ступеня кандидата пед. наук. Ялта. 2010. 20 с.
4. Єпіхіна М.І. Про поняття та терміни української етнопедагогіки. Вісник ЛНУ ім. Тараса Шевченка, 2011. №10. С. 27-37.
5. Стельмахович М. Виховний ідеал української народної педагогіки. Початкова школа, 1998. № 6. С. 1-5.7.
6. Сухомлинська О.В. Історико-педагогічний процес: новітні підходи до загальних проблем. Київ: А.П.Н., 2003. 68 с.